

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ความสำคัญประการหลักของเรื่องเล่าประจำถิ่นนั้นเปรียบได้กับหลักฐานประวัติศาสตร์สังคม เพราะเป็นสิ่งที่คนในสังคมยุคหนึ่งสมัยหนึ่งสร้างขึ้น เพื่ออธิบายความเป็นมาและชีวิตการอยู่ร่วมกันทางสังคม ยิ่งกว่านั้น เรื่องเล่าปรัมปราคือประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต [Living history] เพราะได้มีการปรุงแต่งเพิ่มเติมเนื้อหาและความหมายไปตามสังคมในแต่ละเวลาและสถานที่เสมอ ทำให้เรื่องราวของตำนานมีทั้งสืบเนื่องและหลากหลายอยู่ตลอดเวลา ยิ่งสังคมแทบทุกแห่งในโลกปัจจุบันได้ผ่านพ้นความเป็นสังคมแบบเรียบง่าย [Simple society] มาเป็นสังคมที่ซับซ้อน [Complex societies] กันหมดแล้วนั้น เรื่องเล่ากลับยังสร้างกันอยู่อย่างต่อเนื่องและมีชีวิตชีวา ทั้งเพื่อเป็นกลไกในการแสดงอัตลักษณ์ของคนแต่ละกลุ่ม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2550 : 370) การศึกษาเรื่องเล่าประจำถิ่น (Folk Narratives) เป็นการศึกษาในเชิงคติชนวิทยาที่มีความสำคัญต่อการเรียนในสาขาวิชาภาษาไทยอย่างยิ่ง เนื่องจากการเรียนรู้เชิงคติชนวิทยาที่ทำให้เข้าใจถึงบริบทของชุมชน การจัดการชุมชน และการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านเรื่องราว ประวัติศาสตร์แบบท้องถิ่น ซึ่งการศึกษาเรื่องเล่าปรัมปราในท้องถิ่นนี้เป็นศาสตร์ที่ได้รับการถ่ายทอดเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่นมายาวนาน ควบคู่กับสังคมแบบมุขปาฐะก่อนที่จะได้รับการยกระดับพร้อมกับการศึกษา เรื่องเล่าต่าง ๆ ในท้องถิ่นจึงเป็นวิชาที่พัฒนามาในลักษณะของภาษา และวรรณกรรมต่าง ๆ อาทิ นิทาน ตำนาน วรรณคดี ท้องถิ่น

เรื่องเล่าประจำถิ่น เป็นเรื่องราวที่สังคมสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายปรากฏการณ์ที่สำคัญของชุมชน ในฐานะประวัติศาสตร์แบบท้องถิ่น แม้นักวิชาการอาจมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีมูลแห่งความจริงหรือเป็นเรื่องเล่าที่มีแต่จินตนาการเชื่อถือไม่ได้โดยปราศจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพื่อยืนยันความเป็นจริง แต่ทว่าเรื่องเล่าประจำถิ่นนี้มีได้เลื่อนหายไปจากสังคม หากแต่กลับมีปริมาณและเนื้อหาที่หลากหลายเพิ่มขึ้น ทั้งเพิ่มบทบาทที่มีต่อสังคมปัจจุบันทั้งด้านการบอกเล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และอิทธิพลต่ออารมณ์ความรู้สึกนึกคิดเพราะเป็นเรื่องที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของผู้คนแทบทุกสังคมสืบต่อกันมา ในหลายยุคหลายสมัย ดังที่ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2554 : 1) กล่าวว่าบทบาทของเรื่องเล่าตำนานประจำถิ่น

ในแง่ของการเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อาจจะดูเป็นเรื่องไร้ประโยชน์และถูกมองข้ามเสมอ แต่ในทางตรงกันข้าม วิธีชีวิตผู้คนในชุมชนกลับดำเนินชีวิตภายใต้ความเชื่อและตำนานประจำถิ่น

เรื่องเล่าประจำถิ่นที่ปรากฏในบริเวณจังหวัดจันทบุรี ถือว่าเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีเรื่องเล่าประจำถิ่นที่หลากหลายและน่าสนใจต่อการศึกษาบทบาทของเรื่องเล่าเหล่านี้ อาทิ เรื่องเล่าตำนานปรัมปราพื้นบ้าน เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนเรื่องเล่าที่มีบทบาทต่อสิ่งแวดล้อมการสร้างสรรค์พื้นที่ทางธรรมชาติ อันนำมาซึ่งการจัดการท่องเที่ยวที่หลากหลายของจังหวัดจันทบุรี ดังเช่น การกำหนดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับตำนานการเดินทางของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ผ่านพื้นที่ต่างๆ อาทิ อุตุเรือ ท่าข้าม วัดลับสถานที่หุบหม้อข้าวหม้อแกง หรือตำนานรอยพระพุทธรูปบาทบนยอดเขาศิขณภูมิ อันนำมาซึ่งการกำหนดให้พื้นที่เขาเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวนมัสการรอยพระพุทธรูปประจำปี ดังนี้ การกำหนดพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ล้วนแล้วแต่อาศัยเรื่องเล่าเพื่อเสริมสร้างความศักดิ์สิทธิ์และน่าสนใจสำหรับการจัดประเพณีพิธีกรรมของชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ

การสร้างพื้นที่และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของชุมชนมีความหมายต่อการดำรงชีวิต และสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้าไปมีบทบาทต่อธุรกิจการท่องเที่ยว ดังที่ อำคา แสงงาม (2553 : 2) ได้กล่าวไว้ว่า สินค้าการท่องเที่ยวที่สำคัญคือประเภทแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศาสนา วัฒนธรรม วิธีชีวิตและแหล่งธรรมชาติ รัฐดำเนินการกระตุ้นให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งการเพิ่มมูลค่าความน่าสนใจให้แก่พื้นที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ คือการใส่เรื่องเล่า และพิธีกรรมเข้าไปในพื้นที่ โดยที่ไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมการสืบสานตำนานเรื่องราวต่าง ๆ อาทิ การแสดงการชกเยื่อเกวียนของตำบลเกวียนหัก การแสดงตำนานสมเด็จพระนเรศวร หรือการจัดกิจกรรมนมัสการรอยพระพุทธรูปเขาศิขณภูมิ กิจกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการนำเรื่องเล่าประจำถิ่นสร้างให้กลายมาเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานบันเทิงของคนทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศ การฟื้นฟูประเพณีเป็นเพียงผิวเผินเพื่อให้เกิดความตื่นตาตื่นใจของนักท่องเที่ยว (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2543 : 25)

การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในลักษณะชุมชนวิถีที่ได้รับการส่งเสริมโดยภาครัฐของปัจจุบันทำให้เรื่องเล่าของชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างเรื่องราว (Story) เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่าการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่เน้นการนำเสนอพื้นที่ทางวัฒนธรรมนั้น การใช้เรื่องเล่าประจำถิ่นมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ในส่วนของการใช้เรื่องเล่าเพื่อสร้าง

ความน่าสนใจทางการท่องเที่ยวและสอดคล้องกับวิถีชีวิต แต่ละพื้นที่ล้วนต้องการนักสื่อความหมายของชุมชน ซึ่งถือเป็นผู้ประชาสัมพันธ์งาน และมีบทบาทอย่างมากในการสร้างความประทับใจและมูลค่าแก่การท่องเที่ยว ดังที่ ประมินทร์ จารูวร (2549 : 394) ได้อธิบายให้เห็นถึงบทบาทของเรื่องเล่าตำนานปรัมปราว่ามีคุณค่าประการสำคัญในฐานะที่เป็นข้อมูลคติชนที่มีบทบาทในการบันทึกร่องรอยความขัดแย้งทางความเชื่อทางศาสนา และร่องรอยความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชน โดยเป็นการบันทึกทัศนคติของบรรพชนไทย-ไท แต่ครั้งอดีตกาลส่งผ่านมายังชนรุ่นหลังได้รับทราบ มากกว่าที่จะเป็นการบันทึกข้อเท็จจริงโดยตรง

ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเล่าประจำถิ่นกับพื้นที่สำคัญของชุมชน ในฐานะการอธิบายเหตุ หรือ การบันทึกเหตุการณ์ ทำให้เกิดพื้นที่พิเศษขึ้นในชุมชน อาทิ วัด ลำน้ำ ศาลเจ้า สถานที่ทางธรรมชาติ บ้านเรือน รวมทั้งอาชีพต่าง ๆ ของชุมชน ทุกอย่างล้วนเป็นหน้าที่ของเรื่องเล่าประจำถิ่นที่จะช่วยอธิบายความเป็นมาอย่างประวัตินศาสตร์กระแสหลักไม่อาจจะอธิบายได้ในบางส่วน ซึ่งสถานที่ต่าง ๆ เหล่านี้ชุมชนล้วนสามารถใช้เป็นต้นทุนหรือแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เป็นจุดเด่นของชุมชน โดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรี ที่มีเรื่องเล่าประจำถิ่นที่มีเอกลักษณ์และน่าสนใจ ทั้งรูปแบบเรื่องเล่าที่เป็นของกลุ่มชาติพันธุ์ และเรื่องเล่าอิงกระแสหลักอย่างเช่นตำนานพระเจ้าตากสิน ที่ช่วยสร้างพื้นที่การท่องเที่ยวให้จังหวัดจันทบุรี ซึ่งการใช้เรื่องเล่าประจำถิ่นเพื่อสร้างพื้นที่ในลักษณะความเป็นนิเวศวัฒนธรรม (Ecology Cultural) อันทำให้การจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ด้วยความสำคัญของเรื่องเล่าประจำถิ่นที่สามารถเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมและการบอกเล่าประวัตินศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของเรื่องเล่าประจำถิ่นที่มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์พื้นที่เชิงนิเวศวัฒนธรรม เพื่อการจัดการท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรี ซึ่งยังไม่มีกรวิจัยและเก็บข้อมูลรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องเล่าที่ปรากฏในท้องถิ่นจันทบุรี ตลอดจนกระบวนการสร้างความสำคัญให้กับพื้นที่ทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการใช้เรื่องเล่าประจำถิ่นเป็นเครื่องมือพื้นฐาน อันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในรูปแบบของฐานข้อมูลที่สามารถนำไปพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย ในรายวิชาคติชนวิทยาได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมและศึกษาเรื่องเล่าประจำถิ่นจังหวัดจันทบุรี

2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมด้วยการใช้เรื่องเล่าประจำถิ่นเป็นพื้นฐาน

3. เพื่อสร้างองค์ความรู้จากเรื่องเล่าประจำถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้รับการรวบรวมเรื่องเล่า ตำนานประจำถิ่นจังหวัดจันทบุรีที่ซำระตีพิมพ์
2. ได้รับองค์ความรู้เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของจังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหา เรื่องเล่า นิทานท้องถิ่นทั้งในรูปแบบมุขปาฐะ และแบบลายลักษณ์อักษรที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเก็บข้อมูลในพื้นที่ 6 อำเภอที่ปรากฏแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่แพร่หลายของจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอคิชฌกูฏ อำเภอท่าใหม่ อำเภอมะขามและอำเภอขลุง

นิยามศัพท์เฉพาะ

เรื่องเล่าประจำถิ่น หมายถึง นิทาน ตำนาน หรือเรื่องราวที่ผู้คนรับรู้ร่วมกันในบริเวณจังหวัดจันทบุรี

การสร้างพื้นที่ หมายถึง การใช้เรื่องเล่าเพื่อกำหนดให้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งมีความสำคัญเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว

กรอบความคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย 3 แนวคิด คือ

แนวคิดการศึกษาแบบเรื่องตำนานและเรื่องเล่า (Myth and Narratives)

แนวคิดการศึกษาพื้นที่นิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology)

แนวคิดคติชนสร้างสรรค์เพื่อการจัดการท่องเที่ยว (Creative Folklore) ซึ่งผู้วิจัยได้ขยายความกรอบแนวคิดได้ดังนี้

แนวคิดการศึกษาแบบเรื่องตำนานและเรื่องเล่า (Myth and Narratives)

“เรื่องเล่า” (Narratives) เป็นเรื่องที่ได้รับการคัดเลือกจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยมีการอธิบายและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่ถูกเลือกมาในการเล่าเรื่องราวจะต้องมีการบรรยายหรือการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุดของลำดับเหตุการณ์ (A series of events) นั้น

ศาสตร์แห่งเรื่องเล่าหรือ Narratology เป็นแนวคิดที่ทำการศึกษารวมชาติแบบแผนกระบวนการทำงานและหน้าที่ของ “เรื่องเล่า” โดยแนวคิดดังกล่าวมีพัฒนาการความเป็นมาในระยะเวลายาวนานในโลกวิชาการศึกษาในตะวันตกแต่เริ่มมีการพัฒนาเป็นองค์ความรู้เฉพาะอย่างจริงจังในช่วงหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ประเภทของเรื่องเล่าไว้อย่างหลากหลายในที่นี้ ผู้เขียนได้แบ่งประเภทของเรื่องเล่าออกเป็น 2 ประเภทคือ ประเภทที่หนึ่ง เรื่องเล่าอิงข้อเท็จจริง (Narratives non-fiction) ได้แก่ เรื่องเล่าที่อ้างอิงอยู่กับข้อเท็จจริงยกตัวอย่างเช่น ข่าว, สารคดี เป็นต้น ประเภทที่สองคือ เรื่องเล่าสมมติ (Narratives fiction) ได้แก่ เรื่องเล่าที่เกิดจากจินตนาการของผู้เขียนเช่น นวนิยาย บทกวี เรื่องสั้น นิทาน เป็นต้น

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้แนวคิดการศึกษาเรื่องเล่าประจำถิ่นในแนวทางการศึกษาเชิงโครงสร้าง ได้แก่ การปรับเปลี่ยนแนวทางการศึกษาเรื่องเล่าจากปัจจัยภายนอก (external logic) มาสู่การศึกษา ปัจจัยภายใน (internal logic) กล่าวคือจากแนวคิดเดิมที่ศึกษาเรื่องเล่าโดยพิจารณาจากปัจจัยภายนอกเป็นตัวกำหนดเรื่องเล่ามาสู่การพิจารณาปัจจัยภายในคือศึกษาจาก “ตัวบท” และความสัมพันธ์ภายในระบบปิดของเรื่องเล่าเองเพื่อหา “โครงสร้าง” ของเรื่องเล่า โดยแนวคิดโครงสร้างเสนอว่าโครงสร้างระบบความสัมพันธ์และหน่วยความหมายของเรื่องเล่าไม่มีลักษณะคงที่ตายตัว ดังนั้นเราจึงสามารถหาตัวแบบ (model) ของเรื่องเล่า

การศึกษารื่องเล่าของ สติธ ทอมป์สัน ใช้การศึกษาแบบเรื่อง โครงสร้างของเรื่อง ตัวละคร ฉาก รวมทั้งอนุภาคของเรื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาเรื่องเล่าในประเทศไทย (ประคอง นิมมานเหมิน)

นทร์, 2543 : 8-9) ที่ได้จำแนกประเภทของเรื่องเล่าให้เห็นเนื้อหาหัตถ์จรรยา (FaireTale) คือมีเรื่องราวของ อิทธิปาฏิหาริย์ และความมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติดำเนินเรื่องอยู่ในโลกจินตนาการ รวมถึงสะท้อน เกี่ยวกับชีวิต (Novella) แต่เรื่องราวดำเนินอยู่ในโลกของความเป็นจริง บางครั้งบอกสถานที่ และชื่อตัวละครชัดเจนสอดคล้องกับท้องถิ่น (Local Legend) คือ สามารถอธิบายความเป็นมาของท้องถิ่น บอกชื่อ ตัวละคร และสถานที่ไว้อย่างชัดเจน อีกทั้งมีการอธิบายเหตุ (Explanatory) คือ อธิบายถึงกำเนิดหรือ ความเป็นมาของสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ เช่น การกำเนิดของสัตว์บางชนิด สาเหตุที่สัตว์บางชนิดมีรูปร่าง ลักษณะต่าง ๆ สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับสัตว์ (Animal Tale) เป็นเรื่องที่สัตว์ที่เป็นตัวละครเอก มีการ แสดงความฉลาดของสัตว์ชนิดหนึ่ง และความโง่ของสัตว์ชนิดหนึ่งมุขตลก (Marry Tale) ที่ว่าด้วยเรื่อง ตลกทั้งหลาย และที่สำคัญยังปรากฏเนื้อหาด้านศาสนา (Religious Tale) ที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรม ศาสนา รวมถึงเกี่ยวกับเรื่องผี (Ghost stories) ประเภทต่าง ๆ

แนวคิดพื้นที่นิเวศวัฒนธรรม

พื้นที่นิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ในมุมมองของอมรา พงศาพิชญ์. (2549 : 122). กล่าวไว้ว่า คือการศึกษา “แก่นวัฒนธรรม” (Cultural Core) ซึ่งหมายถึง กลุ่มของลักษณะหรือแบบแผน วัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพและการจัดการทางเศรษฐกิจ ดั้งนั้นแล้ว คำว่า นิเวศ ก็คือ พื้นที่ อันเป็นลักษณะทางกายภาพ ส่วนวัฒนธรรมนั้น คือ สิ่งผู้คนแสดงออก ต่อพื้นที่นั้น ๆ การตีความ หรือการกระทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ

คำวานิเวศวัฒนธรรม สอดคล้องกันกับแนวคิดของ อนุกุล ต้นสุพล. (2559 : 39) ที่กล่าวว่าภูมิ วัฒนธรรม (Cultural Landscape) คือลักษณะภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่งอัน สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของคนในท้องถิ่น จนเป็นที่รู้จักร่วมกัน และมีการกำหนดนามชื่อเป็น สถานที่ต่าง ๆ นั่นคือ ภูมินาม โดยอาจสร้างเป็นตำนานขึ้นมาอธิบายความเป็นมา ความหมาย ความสำคัญ ทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เห็นได้ว่าสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ มนุษย์สร้างขึ้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นย่อมอยู่บนพื้นฐานของ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติในพื้นที่นั้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า พื้นที่นิเวศวัฒนธรรม คือพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ เป็นแหล่งธรรมชาติที่มีอยู่ดั้งเดิม แล้ว หรือพื้นที่ปลูกสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นมาใหม่ ตามแนวคิด ความเชื่อ โดยมีเรื่องเล่าเป็นพื้นฐานในการ

สร้างพื้นที่นั้นๆ อาจจะเป็นภูมินาม หรือเรื่องราวอธิบายเหตุ เพื่อให้พื้นที่นั้นเป็นพื้นที่พิเศษทางวัฒนธรรม ของชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมร่วมกันและสามารถสร้างอัตลักษณ์ให้กับผู้คนในชุมชนได้

ดังนั้นแล้วภูมิวัฒนธรรม (Cultural Landscape) ซึ่งหมายถึงลักษณะภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ ในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่งอันสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของคนในท้องถิ่น จนเป็นที่รู้จักร่วมกัน และมีการกำหนดนามชื่อเป็นสถานที่ต่างๆ นั่นคือ ภูมินาม โดยอาจสร้างเป็นตำนานขึ้นมาอธิบายความเป็นมา ความหมาย ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งการสร้างพื้นที่ทาง สังคมวัฒนธรรมนั้น Lefebvre 1991 อ้างถึงใน (จารุวรรณ ขำเพชร, 2555 : 40-42) กล่าวว่า พื้นที่ทาง สังคม แบ่งเป็น 3 ระดับประกอบด้วย 1) การปฏิบัติการของพื้นที่ คือ ลักษณะของการก่อรูปทางสังคม ซึ่ง เกิดจากการยึดเหนี่ยวกันของสมาชิกในพื้นที่ เป็นรูปแบบปฏิบัติการทางสังคมที่ถูกกำหนดและเกิดขึ้นใน พื้นที่นั้น 2) ภาพตัวแทนของพื้นที่ คือสิ่งที่เป็นตัวแทนยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ อาจเป็นสัญลักษณ์ รหัส หรือความรู้ที่สร้างขึ้นร่วมกันเพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ของสมาชิกในพื้นที่ และ 3) พื้นที่แห่งภาพตัวแทน คือ พื้นที่ที่เกิดขึ้นเพื่อปกปิดบางด้านของชีวิตและสังคม จากการก่อตัวและทับซ้อนกันของสัญลักษณ์ รหัส หรือสิ่งที่สมาชิกในพื้นที่สร้างขึ้น

แนวคิดคติชนสร้างสรรค์

แนวคิดการศึกษาคติชนสร้างสรรค์ เป็นแนวคิดใหม่ทางการศึกษาคติชน ซึ่งศิราพร ณ กลาง ได้กำหนดคำศัพท์ขึ้นมาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) อ้างถึงในปรมินท์ จารุวรรณ (2559 : 36) ซึ่งแนวทางของคติชนสร้างสรรค์นั้นคือการนำเอา แนวคิดทางคติชนมาปรับใช้ในสถานการณ์ทางสังคมปัจจุบัน เพื่อประโยชน์เฉพาะทาง ด้วยการพิจารณา ข้อมูลทางคติชน 3 หลักการได้แก่ 1) บริบททางสังคมโลกาภิวัตน์และการท่องเที่ยว เกิดการผสมผสานทาง วัฒนธรรม (Cultural hybridization) ด้วยการนำวัฒนธรรมดั้งเดิมมาผสมผสานวัฒนธรรมแบบใหม่ทำให้เกิด ธุรกิจและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว 2) บริบททุนนิยมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยการปรับแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติในช่วง พ.ศ.2550 - 2559 ทำให้เกิดการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมไปเพิ่มมูลค่าทาง เศรษฐกิจ ส่งเสริมสินค้าชุมชน การท่องเที่ยวชุมชน และบริบทที่ 3) บริบทข้ามชาติ-ข้ามพรมแดน ในภาวะ โลกาภิวัตน์ทำให้การเดินทาง และการติดต่อสื่อสาร รวมทั้งการท่องเที่ยวแบบข้ามชาติ ข้ามพรมแดน เกิดขึ้นได้ง่าย จึงส่งผลให้การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ง่าย

เหตุผลทางคติชนสร้างสรรค์ ได้ก่อเกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนา ด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและวิถีชีวิตผู้คน หรือสามารถกล่าวได้ อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมาตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพัน ของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้ เนื่องจากว่าส่วนประกอบทางวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวในเชิงของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์งานหัตถกรรม กิจกรรมทางประเพณี ภาษา อาหาร ศิลปะ ดนตรี ศาสนา สถาปัตยกรรม การศึกษา ลักษณะการแต่งกาย เทคโนโลยีของชุมชนท้องถิ่น และกิจกรรม ยามว่าง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี